

TOETSING TIJDENS DE STAGE

WETENSCHAP

Onderwijs

Acceptatie in de dagelijkse praktijk

Ina Bastiaans en Aukje Schurer

Inleiding

In medisch onderwijs dienen klinische stages een tweeledig doel: het begeleiden van het leerproces van de student en het beoordelen van het functioneren van de student. Om een waardevolle uitspraak te kunnen doen over het functioneren van de student in de beroepspraktijk, moet gekeken worden naar de effectiviteit van de gehanteerde toetsvorm. Ofwel: doet de toets wat beoogd wordt? Wordt het leerproces van de student door de toetsing gestimuleerd (formatief doel) en worden de studenten correct beoordeeld op het bereikte competentieniveau, zodat selectie tijdig en onderbouwd plaatsvindt (summatief doel)? Naast deze kwalitatieve eisen (validiteit en betrouwbaarheid), maakt ook acceptatie (effectiviteit = kwaliteit * acceptatie) deel uit van de effectiviteit: wordt de toetsmethode geaccepteerd door stagebegeleiders?

De acceptatie van de manier van toetsen wordt onder andere beïnvloed door de tijd die de stagebegeleiders moeten investeren. Ook zijn de gebruiksvriendelijkheid, de toetstraditie, de bruikbaarheid van de middelen (formulieren, criteria en procedure) en de consequenties (bijv. doubleren) van de beoordeling van invloed op de mate van acceptatie. Daarnaast is regelmatige scholing van de begeleiders een belangrijke factor.^[1] Om tot een correct oordeel te komen en om de student te ondersteunen bij het leerproces is het belangrijk dat er frequente observaties plaatsvinden, die aansluitend gedocumenteerd worden. Dat maakt het consistent en nauwkeurig begeleiden

en beoordelen van het functioneren van de student in de beroepspraktijk tot een aanzienlijke tijdsinvestering voor stagebegeleiders.

Het onderzoek

Het onderzoek dat in dit artikel beschreven wordt, richtte zich op de acceptatie van de toetsmethode tijdens de stage, zoals gehanteerd door de AVM. Hierbij lag de focus op de meningen en behoeften van stagebegeleiders verbonden aan de AVM.

De centrale vraag hierbij was: "Aan welke voorwaarden dienen de toetsmethode en de deskundigheidsbevordering van de stagebegeleiders te voldoen, om de hoogst mogelijke acceptatie door stagebegeleiders te bereiken?"

Methode

Er werden 262 verloskundige stagebegeleiders schriftelijk benaderd voor het onderzoek: 232 uit de eerste lijn en 30 uit de tweede of derde lijn, die in 2004 en 2005 studenten begeleidden. Om de meningen en behoeften van de stagebegeleiders te onderzoeken werd een cross-sectioneel onderzoek uitgevoerd middels een enquête (vragenlijst). Voorafgaand aan het ontwerp van de vragenlijst vonden focusgesprekken met stagebegeleiders en docenten van de AVM plaats om stellingen voor de vragenlijst te genereren en de gehanteerde terminologie te achterhalen.

De vragenlijst peilden meningen en behoeften in vijf verschillende clusters:

1. gesloten en open observatieformulieren
2. evaluatiecriteria
3. evaluatieprocedure

4. bekwaamheid en deskundigheidsbevordering van de stagebegeleiders.
5. meest relevante behoeften.

Omdat de kwaliteit van de begeleiding en beoordeling bepaald wordt door de ervaring van de stagebegeleiders^[2], hun scholing^[3] en de toetsmanier waaraan ze gewend zijn^[4], werden de clusters voorafgegaan door een aantal vragen hierover. De toetstraditie werd uitgedrukt aan de hand van genoten opleiding van de stagebegeleider zelf en de opleidingsplaats van de studenten. De mate van ervaring werd uitgedrukt in het aantal jaren ervaring met het begeleiden van studenten en het aantal begeleidde studenten per jaar. Scholing werd uitgedrukt in het al dan niet afgerond hebben van de Cursus Stage Werk Begeleiding (CSWB). Omdat deze cursus grotendeels opleidingspecifiek is, werd tevens naar de aanbiedende opleiding gevraagd. Daarnaast werd naar het tijdstip van de CSWB gevraagd. Zie voor een overzicht van de achtergrondkenmerken tabel 1.

De analyse resulteerde in beschrijvingen per cluster. Daarnaast werd per relevant achtergrondkenmerk (toetstraditie, ervaring, scholing), gekeken naar de invloed daarvan op de meningen en behoeften van de stagebegeleiders. Daar waar significante verschillen gevonden werden, werd een nadere analyse

Ina Bastiaans (MSc) is verloskundige en docent buitenschools leren aan de Academie Verloskunde Maastricht (AVM). Ze heeft in 2006 de Masteropleiding Verloskunde, uitstroomrichting onderwijs, afgesloten.
Aukje Schurer (MSc) is onderwijskundige

WETENSCHAP

van de stellingen van het betreffende cluster uitgevoerd. De meningen over de gesloten en open observatieformulieren werden onderling vergeleken met de gepaarde t-toets. Hiervoor werd het gemiddelde als centrummaat gebruikt. Verschillen tussen groepen stagebegeleiders werden getoetst met een Chi-kwadraat toets.

Resultaten

De respons bedroeg 138 geretourneerde en ingevulde vragenlijsten

(53%). Mogelijke oorzaken van deze relatief lage respons zijn het tijdstip (zomerperiode) en de lengte van de vragenlijst (51 vragen).

Resultaten per cluster

Observatieformulieren

Voor het cluster observatieformulieren werden stellingen geformuleerd voor zowel de huidige methode (open vragen) als de methode die voorheen gebruikt werd (gesloten vragen op een 3-puntsschaal: onvoldoende, twijfel, voldoende).

Open observatieformulieren werden significant positiever beoordeeld dan gesloten formulieren: van de respondenten gaf 45.7% de voorkeur aan een open observatieformulier; 34.8% aan een combinatieformulier (voorkeur voor gesloten formulier: 8.7%). ($p=.000$).

Voor de volgende stellingen werden de grootste verschillen gevonden:

- De observatieformulieren stimuleren mij om het functioneren van de student genuanceerd weer te geven

Tabel 1: Achtergrondkenmerken stagebegeleiders

ERVARING		N	%
Aantal jaren ervaring als stagebegeleider	Minder dan 1	6	4.3
	1-2 jaar	25	18.1
	3-5 jaar	40	29
	5-10 jaar	34	24.6
	Meer dan 10 jaar	33	23.9
Gemiddeld aantal studenten per jaar	1	18	13
	2	52	37.7
	3	31	22.5
	4	15	10.9
	5-10	10	7.2
	Meer dan 10	11	8
TOETSTRADITIE			
Opleidingsplaats stagebegeleider	Heerlen/ Kerkrade (AVM)	87	63
	Amsterdam	9	6.5
	Rotterdam	20	14.5
	Elders	18	13
	N.v.t	4	2.9
Opleidingsplaats begeleide studenten	AVM	81	58.7
	AVM en andere opleidingen	57	51.3
SCHOLING			
CSWB	Ja	101	73.2
	Nee	37	26.8
Aanbieder CSWB	Heerlen/ Kerkrade/ Maastricht (AVM)	84	60.9
	Amsterdam/ Groningen	11	8
	Rotterdam	5	3.6
	n.v.t	37	26.8
Tijdstip CSWB	Minder dan 3 jaar geleden	51	37
	4-6 jaar geleden	24	17.4
	7-9 jaar geleden	20	14.5
	10 jaar geleden	6	4.3
	n.v.t	37	26.8

- De observatieformulieren stimuleren het leerproces van de student onvoldoende
- De observatieformulieren stimuleren mij voldoende tot het geven van feedback aan de student
- Het invullen van de observatieformulieren kost mij teveel tijd
- Om het voorkeursformulier te optimaliseren hadden alle groepen het meest behoefte aan meer schrijfruimte op het formulier. Ook was er behoefte aan een specifiekere omschrijving van de items op het formulier.

Evaluatiecriteria

De AVM hanteert voor de stages een fasenmodel waarin het handlingsniveau voor de betreffende stage wordt beschreven en waarin gedetailleerd beschreven is op welk niveau de student aan het einde van een specifieke stage dient te functioneren (de evaluatiecriteria). Voor 56.2% van de respondenten was het gewicht van de afzonderlijke criteria onduidelijk bij het bepalen van het eindoordeel over de student. Uit de data was de oorzaak hiervan niet af te leiden. 67.4% van de respondenten gaven aan aanpassingen van de criteria te willen. Het meest relevant waren een duidelijkere omschrijving van de criteria (60%) en een verbetering van de richtlijnen voor het toepassen van de criteria (47.8%). Mogelijk wordt door deze aanpassingen ook duidelijker welk gewicht de criteria hebben.

Evaluatieprocedure

De stellingen betreffende onderdelen van de huidige evaluatieprocedure, werden positief beoordeeld. Wel gaf 68.7% van de respondenten aan wenselijk te vinden, dat de student zelf een observatieformulier invult voordat dit door de stagebegeleider wordt gedaan. Deze mogelijkheid maakt (nog) geen

deel uit van de evaluatieprocedure op de AVM.

Van de respondenten gaf 48% aan behoefte te hebben aan aanpassing van de evaluatieprocedure. Echter bij analyse van cluster 5 (meest relevante behoeften) bleek dit de minst belangrijke factor te zijn om het functioneren als stagebegeleider te optimaliseren.

Bekwaamheid en deskundigheidsbevordering

De respondenten oordeelden over het algemeen positief over hun bekwaamheid en de behoefte aan scholing naast de CSWB was niet hoog. Ondanks dit positieve oordeel en het gegeven dat men de combinatierol van begeleider en beoordeelaar niet als belemmering ervoer, gaf 60% aan dat de aanwezigheid van een docent van de opleiding tijdens de eindevaluatie hen zou ondersteunen om tot een correct oordeel te komen.

Meest relevante behoeften

De volgende behoeften van stagebegeleiders scoorden het hoogst:

- Persoonlijke feedback van de opleiding op het functioneren (44.9%)
- Aanpassing van de observatieformulieren (38.4%)
- Duidelijkere richtlijnen voor het toepassen van de evaluatiecriteria (37.7%)

Aanpassing van de evaluatieprocedure werd als minst relevant aangegeven. Voor ruim een kwart van de respondenten (26.1%) was ondersteuning door de opleiding tijdens een evaluatiegesprek een belangrijke behoefte.

Vergelijkingen tussen groepen Toetstraditie

Van de verloskundige respondenten had het merendeel (63%) de opleiding tot verloskundige in

Heerlen of Kerkrade gevolgd (AVM). Iets meer dan de helft van de respondenten begeleidde alleen studenten van de AVM.

Uit een vergelijking tussen de verloskundige respondenten die opgeleid waren aan de AVM en zij die elders hun opleiding hebben genoten, bleek dat verloskundigen opgeleid aan de AVM significant meer behoefte hadden aan scholing met betrekking tot het voeren van een evaluatiegesprek ($p=.031$). De voorkeur voor open formulieren was bij verloskundigen die elders opgeleid waren, hoger dan voor verloskundigen met een opleiding aan de AVM (56,8% vs 43,8 %, niet significant).

Respondenten die alleen studenten van de AVM begeleidde, hadden geen duidelijke voorkeur voor een open of een combinatieformulier. Zij die ook studenten van elders begeleidde hadden significant vaker een voorkeur voor open observatieformulieren ($p=.036$). Dit verschil zou verklaard kunnen worden door het verschil in tijdsinvestering voor het invullen van een open of combinatieformulier. Nadere analyse van de stellingen liet namelijk zien dat respondenten die ook studenten van elders begeleidde een hoge tijdsinvestering ervoeren bij het invullen van gesloten observatieformulieren, terwijl respondenten die alleen studenten van de AVM begeleidde, van mening waren dat zij teveel tijd kwijt waren aan het invullen van open observatieformulieren. Daarnaast hadden respondenten die alleen studenten van de AVM begeleidde, significant ($p=.005$) minder behoefte aan het aanpassen van de items op het observatieformulier op de stage-inhoud.

Ervaring

51,4 % ($n=71$) van de respondenten had minder dan vijf jaar ervaring

WETENSCHAP

met het begeleiden van studenten. 50,7 % (n=70) begeleidde minder dan drie studenten per jaar. Het enige significante ($p=.023$) verschil dat gevonden werd dat een relatie had met het aantal jaren ervaring als stagebegeleider, had betrekking op de stelling: *'ik ben onvoldoende in staat om mijn feedback op een dusdanige manier te omschrijven dat misinterpretatie wordt voorkomen'*. Respondenten die meer dan drie jaar ervaring hadden waren het vaker eens of helemaal eens met deze stelling dan degenen met minder jaren ervaring. Een mogelijke verklaring voor deze ogenschijnlijke contradictie komt voort uit het feit dat de stagebegeleiders die minder dan drie jaar ervaring hebben in de meeste gevallen kortgeleden zijn afgestudeerd. Hun recente ervaring met het ontvangen van feedback en hun frequente schriftelijke zelfreflectie tijdens de opleiding kunnen hun vaardigheid in het beschrijven van feedback positief beïnvloeden.

Het toepassen van de evaluatiecriteria ervoeren sommige groepen makkelijker dan andere. Respondenten die drie tot vier studenten per jaar begeleidde, hadden de hoogste behoefte aan aanpassing van deze criteria. Deze behoefte was het laagst in de groep die meer dan vijf of meer studenten per jaar begeleidde. Dit verschil was significant ($p=.016$). In de groep die minder dan vijf studenten per jaar begeleidde was de behoefte aan ondersteuning door de opleiding duidelijk hoger (29,3 %), dan in de groep die vijf of meer studenten per jaar begeleidde (9,5 %). Dit verschil was niet significant ($p=.058$).

Scholing

Respondenten die de CSWB van de AVM volgden hadden significant

minder ($p=.002$) behoefte aan ondersteuning door de opleiding tijdens een evaluatiegesprek, dan degenen die elders of geen CSWB hadden gevolgd. Van de groep die de CSWB in de afgelopen 3 jaar had gevolgd had een significant ($p=.018$) kleiner deel behoefte aan het verbeteren van de richtlijnen voor het toepassen van de criteria dan de respondenten voor wie de CSWB meer dan 3 jaar geleden was.

Kanttekeningen bij het onderzoek

Met de volgende zaken moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de uitkomsten en de aanbevelingen: toeval heeft een rol gespeeld bij dit onderzoek, omdat er een cross-sectioneel onderzoek is verricht en er dus sprake was van een momentopname. Daarnaast was een vragenlijst met een bekende betrouwbaarheid niet beschikbaar.

De antwoorden van de respondenten zijn niet altijd consistent. Sociale wenselijkheid heeft hierin mogelijk een rol gespeeld.

Er is sprake van een selecte steekproef uit de hele groep stagebegeleiders wat betreft recente ervaring met het begeleiden van studenten. Door deze selectiemethode is het waarschijnlijk dat de gemiddelde ervaring met het begeleiden en beoordelen van studenten van de AVM in de steekproef hoger is dan in de totale doelgroep. Daarnaast was het niet duidelijk of de non-respons samenhang met een specifieke groep stagebegeleiders. Desalniettemin wordt verwacht dat de voorgestelde aanpassingen voor het overgrote deel van de doelgroep een positieve invloed zullen hebben op de acceptatie van de toetsmethode.

Conclusies en aanbevelingen.

De resultaten van dit onderzoek

wijzen erop dat de huidige toetsing van de stage grotendeels geaccepteerd wordt door stagebegeleiders. Zij oordelen gemiddeld positief over de kwaliteit en de bruikbaarheid van de gehanteerde open observatieformulieren, de evaluatiecriteria en de evaluatieprocedure. Daarnaast achten zij zichzelf voldoende bekwaam om goed te functioneren als stagebegeleider. Stagebegeleiders lijken te vinden dat met de huidige toetsing zowel het summatieve als het formatieve doel in voldoende mate bereikt wordt en de behoefte aan scholing is niet significant hoog. Toch zijn er een aantal voorwaarden voor de toetsmethode en deskundigheidsbevordering die het functioneren van de stagebegeleider kunnen optimaliseren.

Hierbij moeten niet teveel veranderingen tegelijkertijd worden doorgevoerd, omdat dit weerstand kan veroorzaken bij de betrokkenen en de betrouwbaarheid van de toetsing verlaagt.

Toetsmethoden

Om aan de behoeften qua tijdsinvestering en schrijfruimte te voldoen, lijkt een formulier met gesloten en open onderdelen (een combinatieformulier) het meest wenselijk. Dit komt tevens tegemoet aan de wens van studenten om kwalitatieve feedback in een beschrijvende vorm te ontvangen.

Duidelijkere richtlijnen voor het toepassen van de evaluatiecriteria en een duidelijkere omschrijving van de evaluatiecriteria kunnen de bruikbaarheid bevorderen. Aanpassing van de evaluatiecriteria aan deze behoeften, zou tevens een oplossing kunnen zijn voor de onduidelijkheid over het gewicht van de afzonderlijke criteria bij het bepalen van het eindoordeel voor de student.

Er lijkt geen duidelijke behoefte te bestaan aan aanpassing van de evaluatieprocedure. Toch blijkt uit de resultaten dat van de respondenten die aangaven geen aanpassing van de procedure te wensen, 64% het eens was met de stelling 'de kwaliteit van de dagelijkse evaluatie zou toenemen als de student eerst zelf een observatieformulier zou invullen'. Het opnemen van zelfevaluatie in de evaluatieprocedure (naast het schrijven van reflectieverslagen) moet door de AVM overwogen worden. Het selfassessment zou plaats moeten vinden voorafgaand aan (wekelijkse) beoordelingsgesprekken, zodat de student zich baseert op haar persoonlijke mening en niet op de beoordeling van de stagebegeleiders.

Deskundigheidsbevordering

Opvallend is dat de stagebegeleiders positief oordelen over hun persoonlijke bekwaamheid als stagebegeleider, terwijl hun grootste behoefte persoonlijke feedback door de opleiding is op het functioneren als stagebegeleider. Ook is ondersteuning door de opleiding tijdens een evaluatiegesprek een belangrijke behoefte.

Dit wijst erop dat deskundigheidsbevordering door de opleiding een doorslaggevende rol speelt bij het bevorderen van de acceptatie van de toetsing tijdens de stage. Het lijkt aannemelijk dat andere behoeften, zoals aanpassing van de formulieren, de criteria en de procedure minder noodzakelijk zijn, als de stagebegeleiders voldoende geschoold zijn voor hun taak. Zowel qua inhoud als frequentie dient de scholing beter aan te sluiten bij de behoeften van de stagebegeleiders, de studenten en de opleiding. Om deelname aan de scholing te bevorderen is het van belang dat de tijdsinvestering door de stagebegeleiders zoveel mogelijk wordt beperkt. Scholing op meerdere centrale locaties en de inzet van een elektronische leeromgeving kunnen hiertoe bijdragen.

De groepen die op basis van achtergrondkenmerken met elkaar zijn vergeleken, laten weinig significante verschillen zien qua meningen en behoeften, waardoor er geen specifieke aanpassingen per groep geïndiceerd zijn. Het lijkt wel zinvol de scholing af te stemmen op de specifieke behoefte van de individuele stagebegeleider. Het is dus relevant een maatwerktraject aan te bieden,

zodat op basis van persoonlijke behoeften en bekwaamheid gerichte scholing gevolgd kan worden. Omdat het aantal studenten per jaar wel van invloed is op de acceptatie en de bekwaamheid, is ons advies dat een stagebegeleider minimaal drie studenten per jaar begeleid. □

Referenties

- [1] Vleuten CPM vd. *Toetsing van medische competentie*. In: Metz JCM, Scherpbier AJAA, Vleuten CPM vd (eds). *Medisch onderwijs in de praktijk*. Assen. Van Gorcum 1995; 152-164..
- [2] Vleuten CPM vd, Verwijnen GM, Wijnen WHFW, Imbos T. *Assessment in problem-based learning: The case of Maastricht*. In: Vleuten CPM vd. *Naar een rationeel systeem voor toetsing van studieprestaties in probleemgestuurd medisch onderwijs*. Maastricht 1989; 9-29.
- [3] Woehr DJ, Huffcutt AI. *Rater training for performance appraisal: A quantitative review*. *Journal of Occupational and Organizational Psychology* 1994;67:189-205.
- [4] Vleuten CPM vd, Scherpbier AJAA, Dolmans DHJM, Schuwirth LWT, Verwijnen GM, Wolfhagen HAP. *Clerkship assessment assessed*. *Medical Teacher* 2000; 22(6):592-600.